यत् ज्ञानम् अन्यान् पराजेतुम्

● (सं) विद्यासागरः

पूर्वं वामनपण्डितः नाम विद्वान् आसीत् । स्व-पाण्डित्यकारणतः तस्य महान् गर्वः । विविधान् ग्रामान् गत्वा पण्डितान् पराजित्य सः स्वस्य जयं प्रख्यापयति स्म । कदाचित् तस्य मनसि इच्छा उत्पन्ना - वाराणसीस्थाः पण्डिताः अपि जेतव्याः इति । अतः सः वाराणसीं प्रति प्रस्थितवान् । प्रयाणावसरे कदाचित् सः कस्यचित् वृक्षस्य अधः शयनम् अकरोत् । मध्यरात्रे तेन कयोश्चित् पिशाचयोः सम्भाषणं श्रुतम् ।

कश्चन पिशाचः काश्चित् शाखाम् आश्रितवान् आसीत् । अपरः पिशाचः ताम् एव शाखाम् अव-लम्बितुम् उद्यतः । तदा प्रथमः पिशाचः तम् अवदत् - ''अन्या शाखा आश्रीयताम्'' इति ।

द्वितीयः पिशाचः तस्यामेव शाखायां वासं कर्तुम् इच्छन् - ''अहम् अत्रैव वासं कर्तुम् इच्छामि । त्वमेव उन्नतां शाखां गच्छ'' इति अवदत् ।

तदा प्रथमः पिशाचः - ''सा शाखा ब्रह्मपिशाचस्य वासस्थानम् । तत्र अस्माभिः वासः कर्तुं न शक्यः । अचिरात् एव वामनपण्डितः तत् स्थानम् अलङ्करिष्यति'' इति अवदत् ।

''वामनपण्डितः किमर्थं ब्रह्मपिशाचत्वं प्राप्नुयात् ? स तु महाविद्वान्'' इति अवदत् द्वितीयः पिशाचः ।

''सः महाविद्वान् स्यान्नाम । किन्तु सः स्वज्ञानम् अन्यान् पराजेतुम् एव उपयुङ्क्ते, न तु अनुष्ठानाय । तादृशः ब्रह्मपिशाचत्वम् अवश्यं प्राप्नुयात्'' - प्रथमः पिशाचः अवदत् ।

एतत् श्रुतवतः वामनपण्डितस्य निद्रा भग्ना । स्वस्य दोषम् अवगत्य सः काशीगमनचिन्तनं परित्यज्य ग्रामं प्रत्यागतवान् । अधीतान् एव ग्रन्थान् पुनः अधीयानः सः आनन्दम् अन्वभवत् । ग्रन्थस्थान् विचारान् अन्यान् बोधयन्, यथाशक्ति चर्चामपि कुर्वन् सः स्वस्य आचरणं परिष्कृतवान् । तदीया विद्यादान-प्रवृत्तिः प्रवृद्धा ।

गच्छता कालेन भगवद्गीतार्थं विवृण्वन् सः एकं विस्तृतां व्याख्यां लिखितवान् । सा एव व्याख्या 'भगवद्दीपिका' नाम ।